

STORASIS IR PLONASIS

Nikolajevo geležinkelio stotyje susitiko du draugai: vienas storas, antras plonas. Storasis ką tik buvo papietavęs stotyje, ir jo taukuotos lūpos blizgėjo kaip prinokusios vyšnios. Kvepėjo jis cheresu ir fler-d'oranžu. O plonasis ką tik buvo išėjęs iš vagono ir apsikrovęs lagaminais, ryšuliais ir kartono dėžutėmis. Kvepėjo jis kumpiu ir kavos tirštimais. Iš už jo nugaros žvalgėsi liesutė moteris ilgu smakru – jo žmona, ir aukštas gimnazistas primerkta akim – jo sūnus.

– Porfirijau! – šuktelėjo storasis, pamatęs plonąjį. – Ar tai tu? Broliuk tu mano! Šimtas metų, kaip besimatę!

– Dievulėliau! – nustebo plonasis. – Miša! Vaikystės draugas! Iš kur tu išdygai?

Draugai tris kartus pasibučiavo ir įsmeigė į kits kitą pilnas ašarų akis. Abudu buvo maloniai apstulbę.

– Mielasai tu mano! – pradėjo plonasis pasibučiavęs. – O tai nelaukiau! Tai staigmena! Na, pažiūrėk gi į mane kaip reikiant! Toks pat gražuolis, koks ir buvai! Toks pat širdulis ir dabita! Ak tu viešpatie! Na, kaipgi tu? Turtingas? Vedęs? Aš jau, kaip matai, vedęs... Šit mano žmona, Luiza, gimusi Vancenbach... liuteronė... O šit mano sūnus Nafanailas, trečios klasės mokinys. Čia, Nafania, mano vaikystės draugas! Gimnazijoje kartu mokėmės!

Nafanailas truputį pagalvojo ir nusiėmė kepurę.

– Gimnazijoje kartu mokėmės! – toliau kalbėjo plonasis. – Atsimeni, kaip tave pravardžiuodavo? Tave vadino Herostratu, kad tu valdišką knygą pradeginai popirosu, o mane Efialtu, kad aš mėgdavau skusti. Cha cha... Vaikai buvome! Nebijok, Nafania! Eikš arčiau prie jo... O čia mano žmona, gimusi Vancenbach... liuteronė.

Nafanailas truputį pagalvojo ir pasislėpė už tėvo nugaros.

– Na, kaip gyvuoji, drauge? – klausė storasis, su pasigėrėjimu žiūrėdamas į draugą. – Tarnauji kur? Įsitarnavęs?

– Tarnauju, mano mielas! kolegijos asesorium jau antri metai ir Stanislavą turiu. Alga prasta... na, bet tuščia jos! Žmona muzikos pamokomis verčiasi, aš portsigarus iš medžio namie dirbinėju. Puikius portsigarus! Po rublį imu už vieną. Jeigu kas perka dešimtį ir daugiau, tam, supranti, nuolaida. Stumiamės šiaip taip. Tarnavau, žinai, departamente, o dabar čia atkeltas stalo viršininku toje pat žinyboje... Čia dabar tarnausiu. Na, o tu kaip? Gal jau valstybės tarėjas? A?

– Ne, mano mielas, kelk aukščiau, – tarė storasis. – Aš jau slaptąjį išsitarnavau... Dvi žvaigždes turiu.

Plonasis staiga išblyško, pastingo, bet greitai jo veidas persikreipė į visas puses plačiausia šypsena; atrodė, kad iš veido ir akių pasipylė žiežirbos. Jis pats susigūžė, susilenkė, susiaurėjo... Jo lagaminai, ryšuliai ir kartoninės dėžutės susigūžė, susitraukė... Ilgas žmonos smakras dar labiau ištįso; Nafanailas išsitempė ir užsisagstė savo munduro visas sagas...

– Aš, jūsų ekscelencija... Labai malonu! Vaikystės draugas, galima sakyti, ir štai tapote tokiu didžiūnu! Chi chi!

– Na, liaukis! – susiraukė storasis. – Kam šitoks tonas? Mudu vaikystės draugai – ir kuriam galui čia šitas aukštynimas!

– Susimildamas... Ką jūs... – ėmė kikenti plonasis, dar labiau susigūždamas. – Maloningas jūsų ekscelencijos dėmesys... nelyginant kokia drėgmė gaivinanti... Čia štai, jūsų ekscelencija, mano sūnus Nafanailas... žmona Luiza, liuteronė, tam tikru atžvilgiu...

Storasis dar norėjo kažką prieštarauti, bet plonajoveide buvo tiek nuolankumo, saldumo ir

pagarbaus rūgštumo, jog slaptajam tarėjui šleikštu pasidarė. Jis nusigrėžė nuo plonojo ir atsiveikindamas padavė jam ranką.

Plonasis paspaudė tris pirštus, nusilenkė visu stuomeniu ir sukikeno kaip kinas: „Chi chi chi.“ Žmona nusišypsojo. Nafanailas sudaužė kulnais, ir jam iškrito kepurė. Visi trys buvo maloniai apstulbę.

Iš rusų kabos vertė Donatas Bubinas

Antonas Čechovas, *Unteris Prešibejevas*, Vilnius: Vaga, 1981, p. 21–22.

ŽMOGUS FUTLIARE

Pačiame Mironosickojės galukaimy, seniūno Prokofijaus daržinėje, taisėsi naktigulto susivėlinę medžiotojai. Jų tebuvo du: veterinarijos gydytojas Ivanas Ivanyčius ir gimnazijos mokytojas Burkinas. Ivano Ivanyčiaus buvo keista dvilypė pavardė – Čimša-Himalaiskis, kuri jam visai nepritiko, ir jį visoje gubernijoje vadino tiesiog vardu ir tėvavardžiu; gyveno jis žirgyne palei miestą ir atvažiavo dabar į medžioklę pakvėpuot tyru oru. O gimnazijos mokytojas Burkinas kas vasarą viešėdavo pas grafus P. ir šioje vietoje seniai jau buvo savas žmogus.

Abu dar nemiegojo. Ivanas Ivanyčius, aukštas apylysis senis ilgais ūsais, sėdėjo lauke prie durų ir rūkė pypkę; jį švietė mėnulis. Burkinas gulėjo viduj ant šieno, ir patamsy jo nebuvo matyti.

Pasakojosi įvairias istorijas. Tarp kitko, kalbėjo apie tai, kad seniūno pati Mavra, moteriškė drūta ir nekvaila, per visą gyvenimą niekur toliau nebuvo, tik savo gimtajame sodžiuje, niekad nemačiusi nei miesto, nei geležinkelio, o paskutinius dešimt metų vis sėdinti užkrosny ir tik naktimis išeinanti oran.

– Kas gi čia nuostabaus! – tarė Burkinas. – Žmonių, vienišų iš prigimties, kurie kaip vėžys atsiskyrėlis arba sraigė stengiasi įsitraukti į savo kiautą, šiame pasaulyje yra nemažai. Gal čia atavizmo reiškinys, grįžimas į tuos laikus, kada žmogaus pirmtakas dar nebuvo visuomeninis gyvulys ir vienišas gyveno savo lindyne, o gal tai tiesiog vienas žmogaus charakterio variantų, – kas žino? Aš nesu gamtininkas, ir ne mano reikalas domėtis panašiais klausimais; aš tik noriu pasakyti, kad tokie žmonės kaip Mavra nėra retas reiškinys. Nagi, toli neieškant, prieš porą mėnesių mirė mūsų mieste toks Belikovas, graikų kalbos mokytojas, mano bendradarbis. Jūs apie jį, be abejo, būsit girdėjęs. Jis buvo įžymus tuo, kad visada, net kai labai gražu, eidavo į orą tik su kaliošais ir skėčiu ir būtinai su šiltu vatiniu paltu. Ir skėtis jo buvo įmautėjęs, ir laikrodį – pilkos zomšos įmautėjęs, ir kai išsiimdavo peiliuką pieštukui pasismailinti, tai ir jo peiliukas būdavo įmautėjęs; ir veidas, rodė, taip pat buvo įmautėjęs, nes visą laiką jį slapstė pasistatęs apykaklę. Jis nešiojo tamsius akinius, megztinį, vaikščiojo ausis užsikisęs vata, o kai sėdavo į vežiką bričką, tai liepdavo pakelti viršų. Vienu žodžiu, buvo matyti to žmogaus nuolatinės ir neįveikiamos pastangos apsupti save kiautu, sudaryti sau, taip sakant, futliarą, kuris atskirtų jį nuo visų, apgintų nuo išorinių įtakų. Tikrovė jį erzino, gąsdino, kėlė nuolatinį nerimą, ir, galbūt norėdamas pateisinti tą savo bailumą, bjaurėjimąsi dabartimi, jis visada girdavo praeitį ir tai, ko niekad nėra buvę; ir senosios kalbos, kurias pats dėstė, jam buvo iš esmės tokie pat kaliošai ir skėtis, kur slėpdavosi nuo tikrojo gyvenimo.

– O, kokia skambi, kokia graži graikų kalba! – sakydavo jis apsalusiu veidu; ir, tarsi paremdamas savo žodžius, primerkdavo akį ir, pakėlęs pirštą, pratarė: – *Antropos!*¹

Ir savo mintis Belikovas taip pat stengėsi slėpti į futliarą. Jam buvo aiškūs tik aplinkraščiai ir

¹ Žmogus (*gr.*).

laikraščių straipsniai, kuriuose būdavo kas nors draudžiama. Kai aplinkrašty buvo draudžiama mokiniams išeiti gatvėn po devintos valandos vakaro arba kokiame nors straipsny draudžiama kūniška meilė, tai tas jam buvo aišku, nustatyta, uždrausta – ir tiek. Tuo tarpu leidimas, nedraudimas jam visada turėjo kažkokio netikrumo, kažko nebaigto sakyti ir migloto. Kai mieste būdavo leidžiama įkurti dramos ratelį, ar skaityklą, ar arbatinę, tai jis linguodavo galvą ir sakydavo tyliai:

– Taip tai taip, žinoma, visa tai puiku, tiktai kad ko nors neišeitų.

Visokeriopi taisyklių pažeidimai, prasilenkimai su jomis ir nukrypimai nuo jų Belikovą stumdavo į nusiminimą, nors, rodės, koks čia jo reikalas? Jeigu kuris nors bendradarbis pavėluodavo į maldą arba pasklisdavo gandai apie kokį gimnazistų pokštą, arba klasės auklėtoja būdavo pastebėta vėlai vakare su karininku, tai jis labai jaudindavosi ir vis kalbėdavo, kad ko nors neišeitų. O pedagogų posėdžiuose jis stačiai slėgė mus savo atsargumu, įtarumu ir grynai futliariniais samprotavimais apie tai, kad, anava, berniukų ir mergaičių gimnazijose jaunimas elgiasi blogai, labai triukšmauja klasėse, – ak, kad visa tai nepasiektų vyresnybės, ak, kad ko nors neišeitų, – ir kad jeigu iš antros klasės pašalintume Petrovą, o iš ketvirtos – Jegorovą, tai būtų labai gerai. Ir ką gi? Savo atodūsiams, inkštumu, savo tamsiais akiniais ant išblyškusio, mažiuko veido, – žinote, tas jo veidelis buvo mažiukas kaip šeško, – jis slėgė mus visus, ir mes nusileisdavom, mažindavom Petrovui ir Jegorovui elgesio pažymius, sodindavom juos į karcerį ir galų gale šalindavom ir Petrovą, ir Jegorovą. Turėjo jis keistą įprotį – vaikščioti po mūsų butus. Ateis pas mokytoją, atsisės ir tyli, ir tarsi žiūrinėja ką. Pasėdės šitaip tylomis valandą kitą ir išeina. Tai jis vadino „palaikyti gerus santykius su bendradarbiais“ ir, matyt, vaikščiodavo pas mus tik todėl, kad šitai laikė savo draugiška pareiga. Mes, mokytojai, jo bijojome. Net direktorius bijojo. Na tik pagalvokit, mūsų mokytojai – visi žmonės mąstantys, labai padorūs, išprusinti Turgenevo ir Ščedrino, o šitas žmogiūkštis, nuolat vaikščiojąs su kaliošais ir skėčiu, laikė suėmęs visą gimnaziją ištisus penkiolika metų! Ką čia gimnaziją? Visą miestą! Mūsų ponios šeštadieniais naminių spektaklių nerengdavo, bijodavo, kad jis nesužinotų; ir šventikai nedrįsdavo prie jo valgyti nepasninkiškai, lošti kortomis. Dėl tokių žmonių kaip Belikovas per pastaruosius dešimt–penkiolika metų mūsų mieste buvo imta bijoti visko. Bijojom garsiai kalbėti, siųsti laiškus, susipažinti, skaityti knygas, bijojom šelpti vargšus, mokyti rašto...

Ivanas Ivanyčius, norėdamas kažką pasakyti, kostelėjo, bet pirma užsitraukė pypkės, pažiūrėjo į mėnulį, o paskui tarė stabčiodamas:

– Taigi. Mąstantys, padorūs, skaito ir Ščedrino, ir Turgenevą, visokius Boklius ir kitokius, o žiūrėk, visgi pasidavė, kentė... Tas mat ir yra.

– Belikovas gyveno tuose pat namuose, kur ir aš, – kalbėjo toliau Burkinas, – tame pat aukšte, durys prieš duris. Mes dažnai matydavomės, ir man gerai buvo žinomas jo gyvenimas. Ir namie ta pati istorija: chalatas, naktinė kepurė, langinės, sklendės, devynios galybės visokių draudimų, apribojimų, ir – ak, kad ko nors neišeitų! Pasninkiškai valgyti kenksminga, o mėsiško negalima, nes, ko gero, pasakys žmonės, kad Belikovas nesilaikąs pasninkų, ir jis valgė sterką, keptą su sviestu, – valgis ne pasninkiškas, bet negali sakyti, kad ir mėsiškas. Tarnaitės nelaikė bijodamas, kad žmonės apie jį nemanytų blogai, o laikė virėją Afanasijų, senį bent šešiasdešimties metų, girtuoklį ir pusprotį, kadaise tarnavusį kariuomenėj pasiuntiniu ir mokantį šiaip taip virti. Tas Afanasijus stovėdavo paprastai prie durų susikryžiaęs rankas ir visada murmėdavo tą patį, giliai atsidusdamas:

– Daug jau *jų* dabartės priviso!

Belikovo miegamasis buvo mažutis lyg skrynja, lova su baldakimu. Atsigulęs užsiklodavo net ir galvą; būdavo karšta, tvanku, į užrakintas duris barbendavo vėjas, krosnyje užaudavo; girdėdavosi atodūsiams iš virtuvės, grėsmingi atodūsiams...

Ir jam būdavo baisu po antklode. Jis bijojo, kad ko neatsitiktų, kad jo nepapjautų Afanasijus, kad neįsibrautų vagys, ir paskui visą naktį sapnuodavo kraupius sapnus, o rytą, kai mudu drauge eidavom į gimnaziją, būdavo nuliūdęs, išblyškęs, ir matydavai aiškiai, kad žmonių pilnutėlė gimnazija, į kurią eina, jam baisi, priešinga visai jo būtybei ir kad eiti greta manęs jam, žmogui iš prigimties vienišam, yra sunku.

– Labai jau triukšmauja pas mus klasėse, – kalbėdavo jis, tartum stengdamasis surasti paaiškinimą

savo slogiam jausmui. – Į ką tai panašu?

Ir šitas graikų kalbos mokytojas, šitas žmogus futliare, tik pamanykite, kad kiek būtų vedęs.

Ivanas Ivanyčius greitai atsigręžė į daržinę ir tarė:

– Juokaujat!

– Taip, būtų kad kiek vedęs, nors tat ir keista. Paskyrė mums naują istorijos ir geografijos mokytoją, tokį Kovalenką Michailą Savičių, chochlą. Atvažiavo jis ne vienas, o su seseria Varenka. Jis jaunas, aukštas, tamsaus gymio, su stambiom rankom, ir iš veido matyt, kad kalba bosu, ir tikrai balsas kaip iš kubilos: bū bū bū... O jinau jau nebejauna, kokių trisdešimties metų, bet irgi aukšta, grakšti, juodbruva, skaitaveidė, – vienu žodžiu, ne mergina, o marmeladas, ir tokia žvitri, triukšminga, vis dainuoja ukrainietiškus romansus ir kvatoja. Kad tik kas, tuojau ir pratrūksta balsingu juoku: cha cha cha! Mes kaip reikiant susipažinom su Kovalenkais, atmenu, per direktoriaus vardines. Tarp rūsčių, pasitempusių, nuobodžių pedagogų, kurie ir į vardines juk vaikšto iš pareigos, staiga matom, nauja Afroditė užgimė iš putų: vaikščioja į šonus įsisprendusi, kvatoja, dainuoja, šoka... Ji sudainavo jausmingai „Vijut vitry“², paskui dar romansą, ir dar, ir visus mus sužavėjo – visus, net Belikovą. Jis prisėdo prie jos ir tarė saldžiai šypsodamas:

– Ukrainiečių kalba savo švelnumu ir maloniu skambesiu panaši į senąją graikų kalbą.

Tatai paglostė Varenkai širdį, ir ji ėmė jam pasakoti jausmingai ir įtikinamai, kad Gadiačo apskrityje turinti vienkiemį, o vienkiemyje gyvenanti mamutė, ir tenai augančios tokios kriaušės, tokie aguročiai, tokie kabakai! Ukrainoj moliūgai vadinami kabakais, o smuklės – šinkais³, ir verda ten barščius su raudonukais ir su mėlynukais „tokius skanius, tokius skanius, kad stačiai – baisu!“

Klausėmės mes, klausėmės, ir staiga visiems dingtelėjo ta pati mintis:

– Gerai būtų juodu supiršti, – tyliai pasakė man direktorienė.

Visi kažkodėl prisiminėm, kad mūsų Belikovas nevedęs, ir mums dabar atrodė keista, kad iki šiol kažkaip nebuvom pastebėję, visiškai buvom išleidę iš akių tokią svarbią jo gyvenimo smulkmeną. Kaip apskritai jis žiūri į moterį, kaip sprendžia šitą gyvybinį klausimą? Anksčiau tai visiškai mūsų nedomino; galbūt mes nedrįsime net pamanyti, kad žmogus, kuris visokiu oru vaikšto su kaliošais ir miega po baldakimu, galėtų mylėti.

– Jam seniai jau per keturiasdešimt, o jai trisdešimt... – paaiškino savo mintį direktorienė. – Man rodos, jinau už jo tekėtų.

Ko tik nepridaroma mūsų provincijoje iš nuobodulio, kiek daug nereikalingų ir tuščių dalykų! Ir tai todėl, kad visai nedarome to, ką reikia daryti. Na šit, kam mums čia prireikė vesdinti tą Belikovą, kurio net ir įsivaizduoti negalėjai vedusio? Direktorienė, inspektorienė ir visos mūsų gimnazijos ponios atgijo, net pagražėjo, tartum staiga išvydusios gyvenimo tikslą. Direktorienė ima teatre ložę, ir žiūrim – jos ložėje sėdi Varenka su šitokia vėduokle, spindinti, laiminga, o greta jos Belikovas, mažiukas, susisukęs, tartum iš namų replėmis ištrauktas. Aš surengiu vakarėlį, ir ponios reikalauja, kad būtinai pakviesčiau ir Belikovą, ir Varenką. Vienu žodžiu, ėmė suktis mašina. Pasirodė, kad Varenka dėl tekūtės nesišiaušia. Gyventi prie brolio jai buvo ne per daug smagu, tiek ir tedarė, kad per ištisas dienas abu ginčijosi ir barėsi. Štai jums scena: eina Kovalenka gatve, aukštas, dramblotas vyras su išsiuvinėtais marškiniais, kuodas iš po kepurės drykso ant kaktos; vienoj rankoj – knygų ryšulys, kitoj – stora gumbuota lazda. Iš paskos eina sesuo, irgi su knygomis.

– Betgi tu, Michailikai, to neskaitei! – ginčijasi ji garsiai. – Aš gi tau sakau, prisiekiu, tu tikrai neskaitei!

– O aš tau sakau, kad skaičiau! – rėkia Kovalenka, trinksėdamas lazda į šaligatvį.

– Ak Dieve tu mano, Minčikai! Ko gi tu pyksti, juk mūsų pasikalbėjimas principinis.

– O aš tau sakau, kad skaičiau! – šaukia dar garsiau Kovalenka.

O namie, kai tik svetimas žmogus, tai ir vaidai. Toks gyvenimas, matyt, įgriso, norėjosi savo kampo, ir į amžių reikia atsižvelgti; čia jau rinktis nėra kada, sutiksi tekėti už bet ko, net už graikų

² Pučia vėjai (*ukrain.*).

³ „Kabak“ (*rus.*), „šinok“ (*ukrain. iš lenk.*) – smuklė.

kalbos mokytojo. Tiesą pasakius, dauguma mūsų panelių – kad tik ištekėtų, nesvarbu už ko. Šiaip ar taip, Varenka ėmė rodyti Belikovui aiškų palankumą.

O Belikovas? Jis ir Kovalenką lankydavo taip pat kaip ir mus. Ateina, sėdi ir tyli. Jis tyli, o Varenka jam dainuoja „Vijut vitry“, arba susimąsčiusi žiūri į jį tamsiomis akimis, arba ūmai prapliumpa:

– Cha cha cha!

Meilės dalykuose, o ypač vedybose, labai daug reiškia įtaiga. Visi – ir draugai, ir ponios – ėmė įtikinėti Belikovą, kad jis turįs vesti, kad jam nieko kito nebeliekų, kaip tik vesti; visi sveikinome jį, kalbėjome rimtais veidais įvairias banalybes, kaip pavyzdžiui, kad vedybos yra rimtas žingsnis; be to, Varenka buvo apveidi, daili, ji buvo valstybės tarėjo duktė ir turėjo vienkiemį, o svarbiausia, tai buvo pirmoji moteris, kuri žiūrėjo į jį maloniai, nuoširdžiai, – galva jam apsisuko, ir jis nusprendė, kad iš tikrųjų reikia vesti.

– Va tada reikėjo ir atimti iš jo kaliošus ir skėtį, – tarė Ivanas Ivanyčius.

– Įsivaizduokit, tai pasirodė neįmanoma. Jis pasistatė savo kambary ant stalo Varenkos portretą ir vis vaikščiojo pas mane ir kalbėjo apie Varenką, apie šeimos gyvenimą, apie tai, kad vedybos yra rimtas žingsnis, dažnai lankė Kovalenkus, bet savo gyvenimo būdo nepakeitė nė kiek. Net priešingai, nutarimas vesti paveikė jį kažkaip liguistai, jis išblyško, sulyso ir, rodės, dar giliau nulindo į savo futliarą.

– Varvara Savišna man patinka, – sakydavo man jis su kreiva šypsenele, – ir aš žinau, vesti būtina kiekvienam žmogui, bet... visa tai, žinote, įvyko kažin kaip ūmai. Reikia pagalvoti.

– Ką gi čia galvoti? – sakau jam. – Veskit, ir viskas.

– Ne, vedybos – rimtas žingsnis, reikia pirma apsvarstyti būsimas pareigas, atsakomybę... kad paskui ko neišeitų. Tas man tiek nerimo kelia, aš dabar kiauras naktis nemiegu. Ir, prisipažinsiu, bijau: ir jos, ir brolio kažkokios keistos mintys, jie galvoja kažkaip, žinote, keistai, ir charakteris labai smarkus. Vesi, o paskui, ko gero, įsivelsi į kokią nors istoriją.

Ir jis nesipiršo, vis atidėliojo, nors didžiai apmaudavo direktorienė ir visos mūsų ponios; jis vis svarstė būsimas savo pareigas ir atsakomybę, o tuo tarpu beveik kasdien vaikščiojo su Varenka, galbūt manė, jog taip reikią jo padėty, ir užeidavo pas mane pasikalbėti apie šeimos gyvenimą. Ir tikriausiai galų gale jis būtų pasipiršęs, ir būtų įvykusi viena tų nereikalingų, kvailų santuokų, kokių pas mus iš nuobodulio ir neturėjimo ko veikti įvyksta tūkstančiai, jeigu staiga nebūtų atsitikęs *kolossalische Skandal*⁴. Reikia pasakyti, kad Varenkos brolis Kovalenka ėmė nekęsti Belikovo nuo pat pirmosios pažinties dienos ir žiūrėti į jį negalėjo.

– Nesuprantu, – sakydavo jis mums, gūžčiodamas pečiais, – nesuprantu, kaip jūs galite kęsti tą skundiką, tą šunsnukį. Ech ponai, kaip jūs galite čia gyventi! Atmosfera pas jus troški, bjauri. Argi jūs pedagogai, mokytojai? Jūs – karjeristai valdininkūkščiai, jūsų čia ne mokslo šventovė, o davatkyno štabas, ir raugalu smirda kaip policijos būdoj. Ne, vyručiai, pagyvensiu su jumis dar šiek tiek ir išvažiuosiu į savo vienkiemį, ir gaudysiu sau tenai vėžius, ir vaikus mokysiu. Išvažiuosiu, o jūs pasilikit čia su savo Judu, kad jis kur nusprogtų.

Arba jis kvatodavo, kvatodavo ligi ašarų, tai bosu, tai plonu spiegiamu balsu, ir klausdavo mane, skėščiodamas rankom:

– Ko jisai pas mane sėdi? Ko jam reikia? Sėdi ir žiūri.

Jis net pravardinį Belikovui davė: „anava, voras!“ Ir, suprantama, mes vengdavom kalbėti su juo apie tai, kad jo sesuo Varenka rengiasi tekėti už „anava, voro“. Ir kai vieną sykį direktorienė užsiminė jam, kad gera būtų išleisti jo seserį už tokio solidaus, visų gerbiamo žmogaus kaip Belikovas, tai jis susiraukė ir suniurnėjo:

– Ne mano reikalas. Tegu ji teka nors ir už žalčio, o aš nemėgstu į svetimus reikalus kištis.

Dabar klausykit, kas toliau. Kažin koks išdykėlis nupiešė karikatūrą: eina Belikovas su kaliošais, paraitytomis kelnėmis, su skėčiu, o su juo po ranka Varenka; apačioje parašas: „Įsimylėjęs antropos“. Išraiška, žinote, nuostabiai sugauta. Dailininkas turbūt darbavosi ne vieną naktį, nes visi berniukų ir

⁴ Didžiausias skandalas (vok.).

mergaičių gimnazijų mokytojai, seminarijos mokytojai, valdininkai – visi gavo po egzempliorių. Gavo ir Belikovas. Karikatūra padarė jam kuo slogiausią įspūdį.

Išeinam mudu drauge iš namų, – buvo kaip tik gegužės pirmoji, sekmadienis, ir mes visi, mokytojai ir gimnazistai, buvom susitarę susitikti prie gimnazijos ir paskui drauge eiti pėsti už miesto į šilą, – išeinam mudu, o jis pažaliavęs, niauresnis už debesį.

– Kokių yra negerų, pikty žmonių! – pratarė, ir lūpos jam suvirpėjo.

Man net pagailo jo. Einam, ir staiga, galite įsivaizduoti, važiuoja dviračiu Kovalenka, o jam iš paskos Varenka, irgi ant dviračio, raudona, nuilsusi, bet linksma, džiugi.

– O mes, – rėkia ji, – pirmyn važiuojam! – Jau toks puikus oras, toks puikus, kad stačiai baisu!

Ir nuvažiavo abudu. Mano Belikovas iš žalio pasidarė baltas ir tarsi apstulbo. Sustojo ir žiūri į mane.

– Atleiskit, kas gi čia yra? – paklausė jis. – O gal mane akys apgauna? Ar gimnazijos mokytojams ir moterims padoru važinėti dviračiu?

– Koks gi čia nepadorumas? – tariu aš. – Tegul sau važinėjasi sveiki.

– Bet kaipgi galima? – suriko jis, stebėdamasis mano ramumu. – Ką jūs kalbate?!

Ir jis buvo taip pritrenktas, jog nebėjo toliau ir grįžo namo.

Kitą dieną jis vis nervingai trynėsi rankas ir krūpčiojo, ir buvo matyti iš veido, kad jam negera. Ir iš pamokų išėjo, tai atsitiko jam pirmą kartą gyvenime. Ir nepietavo. O vakarop apsirengė šilčiau, nors lauke buvo visai vasariškas oras, ir nukiūtino pas Kovalenkus. Varenkos nebuvo namie, rado tik brolių.

– Sėskit, nuolankiausiai prašau, – tarė Kovalenka šaltai ir suraukė antakius; jo veidas buvo mieguistas, jis ką tik buvo prigulęs popietės ir blogai nusiteikęs.

Belikovas pasėdėjo tyломis kokią dešimtį minučių ir pradėjo:

– Aš pas jus atėjau širdies nuraminti. Man labai, labai sunku. Kažkoks paskviliantas juokingai nupiešė mane ir dar vieną asmenį, mums abiem artimą. Laikau savo pareiga patikinti jus, kad aš čia niekuo dėtas... Aš nesu davęs jokio pagrindo tokiai pajuokai, – priešingai, aš visuomet elgiausi kaip padorus žmogus.

Kovalenka sėdėjo pasipūtęs ir tylėjo. Belikovas kiek patylėjo ir kalbėjo toliau tyliu, liūdnu balsu:

– Ir dar kai ką turiu jums pasakyti. Aš seniai tarnauju, o jūs tik pradėdat tarnybą, ir aš laikau savo pareiga, kaip vyresnis bendradarbis, jus perspėti. Jūs važinėjate dviračiu, o šita pramoga visiškai nepritinka jaunuomenės auklėtojui.

– Kodėl gi? – paklausė Kovalenka bosu.

– Tai argi čia reikia dar aiškinti, Michailai Savičiau, argi tai nėra savaime suprantama? Jeigu mokytojas važiuoja dviračiu, tai kas gi belieka daryti mokiniams? Jiems belieka tik galvom eiti! Ir kadangi tat nėra leista aplinkraščiu, tai ir nevalia. Vakar aš pasibaisėjau. Kai pamačiau jūsų sesutę, tai man apraibo akys. Moteris arba mergina ant dviračio – tai baisu!

– Ko gi pagaliau jūs norit?

– Aš noriu tik tiek – perspėti jus, Michailai Savičiau. Jūs – žmogus jaunas, jums gyvenimas prieš akis, reikia elgtis labai labai atsargiai, o jūs prasižengiate, oi kaip prasižengiate. Jūs vaikščiojate išsiuvinėtais marškiniais, nuolat gatvėje su kažkokiomis knygomis, o dabar va dar dviratis. Apie tai, kad jūs ir jūsų sesutė važinėjate dviračiu, sužinos direktorius, paskui prieis iki mokyklų globėjo... Kas gi čia gero?

– Kad aš ir sesuo važinėjam dviračiu, tas niekam ne galvoj! – tarė Kovalenka ir paraudo. – O kas kišis į mano privačius ir šeimyninius reikalus, tą aš pasiūsiu po šimts velnių.

Belikovas nubalo ir atsistojo.

– Jeigu jūs šnekat su manim tokiu tonu, tai aš negaliu kalbėti toliau, – tarė jis. – Ir prašau jus niekad taip nekalbėti prie manęs apie viršininkus. Jūs turit gerbti vyresnybę.

– O ar aš sakiau ką blogo apie vyresnybę? – paklausė Kovalenka, žiūrėdamas į jį piktai. – Susimildamas, duokit man ramybės. Aš doras žmogus ir su tokiu ponu kaip jūs nenoriu kalbėti. Aš nemėgstu skundikų.

Belikovas nervingai subruzdavo pasibaisėjęs ir skubiai ėmė rengtis. Juk pirmąsyk gyvenime jis girdi

tokius storžieviškus žodžius:

– Galite kalbėti, kaip jums patinka, – tarė jis, išeidamas iš prieškambario į laiptų aikštelę. – Aš noriu tik perspėti jus: galbūt mus kas nors girdėjo, ir kad neiškreiptų mūsų pašnekesio ir kad ko nors neišeitų, aš turėsiu pranešti ponui direktoriui mūsų pašnekesio turinį... bendrais bruožais. Aš privalau tai padaryti.

– Pranešti? Eik, pranešk!

Kovalenka griebė jį už pakarpos ir smarkiai pastūmė, ir Belikovas nudardėjo nuo laiptų, bumbsėdamas savo kaliošais. Liptai buvo aukšti, statūs, bet jis nuriedėjo ligi apačios laimingai, atsistojo ir pasičiupinėjo nosį: ar sveiki akiniai? Bet kaip tik tuo metu, kai jis riedėjo laiptais, įėjo Varenka, o su ja dvi ponios; jos stovėjo apačioj ir žiūrėjo – ir Belikovui tai buvo visų baisiausia.

Verčiau, rodos, nosisukti sprandą, abi kojas nulūžti negu tapti pajuokos objektu; juk dabar sužinos visas miestas, pasieks kalbos ir direktorių, ir mokyklų globėją, – ak, kad tik ko nors neišeitų! – nupieš dar kas naują karikatūrą, ir viskas baigsis tuo, kad būsi atleistas...

Kai pakilo, Varenka pažino jį ir, žiūrėdama į juokingą jo veidą, suglamžytą paltą, kaliošus, nesuprasdama, kaip čia yra, manydama, kad jis nupuolė pats netyčia, nesusilaikė ir užsikvatojo ant visų namų:

– Cha cha cha!

Ir šituo skambiu, griausmingu „cha cha cha“ baigėsi viskas: ir piršlybos, ir žemiškasis Belikovo būvis. Jis jau nebegirdėjo, ką sakė Varenka, ir nieko nebematė. Parėjęs namo pirmiausia nuėmė nuo stalo portretą, o paskui atgulė ir jau nebekėlė.

Po trejeto dienų atėjo pas mane Afanasijus ir paklausė, ar nereikėtų pakviesti daktaro, nes, girdi, ponui kažkas darosi. Aš nuėjau pas Belikovą. Jis gulėjo po baldakimu, užsiklojęs antklode, ir tylėjo; paklausi jo, o jis tik „taip“ arba „ne“ – ir daugiau nė šnipšt. Jis guli, o šalia slankioja Afanasijus, rūškanas, paniuręs, ir dūsauja giliai, o nuo jo degtine trenkia kaip iš smuklės.

Po mėnesio Belikovas numirė. Laidojom mes jį visi, atseit abidvi gimnazijos ir seminarija. Dabar, kai gulėjo grabe, jo veidas buvo romus, malonus, net linksmas, tarytum džiaugėsi, kad pagaliau jį įdėjo į futliarą, iš kurio niekuomet nebeišeis. Taip, jis pasiekė savo idealą! Ir tarsi jo garbei per laidotuves buvo ūkanotas, lietingas oras, ir visi mes buvom su kaliošais ir su skėčiais. Varenka irgi buvo laidotuvėse ir, kai grabą leido į duobę, pravirko. Aš pastebėjau, kad chochliukės tik verkia arba kvatoja, vidutinė nuotaika jas retai aplanko.

Prisipažįstu, laidoti tokius žmones kaip Belikovas yra didelis malonumas. Ėjom iš kapų, nutaisę liūdnas, graudulingas fizionomijas; niekam nesinorėjo rodyti viešai to pasitenkinimo – jausmo, panašaus į tą, kokį išgyvendavome seniai seniai, dar vaikystėje, kada vyresnieji išvažiuodavo iš namų ir mes bėgiodavome po sodą valandą kitą, džiaugdamesi visiškai laisve. Ak, laisvė, laisvė! Net užuomina, net silpna jos galimumo viltis suteikia sielai sparnus, ar ne tiesa?

Iš kapinių grįžome gerai nusiteikę. Bet praslinko maždaug savaitė, ir vėl prasidėjo toks pat gyvenimas kaip anksčiau, toks pat žiaurus, varginantis, beprasmiškas gyvenimas, neuždraustas aplinkraščiu, bet ir neleistas visiškai; nepasidarė geriau. Ir iš tikrųjų Belikovą palaidojom, o kiek tokių futliarinių žmonių dar liko, kiek jų dar bus!

– Tas mat ir yra, – tarė Ivanas Ivanyčius ir užsirūkė pypkę.

– Kiek jų dar bus! – pakartojo Burkinas.

Gimnazijos mokytojas išėjo iš daržinės. Tai buvo žmogus neaukšto ūgio, storas, visai plikas, juoda barzda vos ne ligi juostos; su juo išėjo ir du šunys.

– O mėnulis, mėnulis! – tarė jis, žiūrėdamas aukštyn.

Buvo jau vidurnaktis. Dešinėje matėsi visas kaimas, ilga gatvė ėjo toli, bent penketą varstų. Viską buvo sustingdęs gilus, kietas miegas; nei judesio, nei garso – net netikėtum, kad gamtoje gali būti taip tylu. Kai mėnesienos naktį matai plačią kaimo gatvę su trobomis, stirtomis, užmigusiais gluosniais, tai sieloje darosi tyku; šitoje savo rimtyje, pasislėpusi nakties šešėliuose nuo darbų, rūpesčių ir vargo, ji yra romi, liūdna, graži, ir rodos, kad ir žvaigždės žiūri į ją maloniai, susigraudinusios ir kad pikto jau nebėra žemėje, ir kad viskas gerai. Į kairę nuo galukaimio plytėjo

laukai; jie matėsi toli toli, iki pat horizonto, ir visoje tų laukų platybėje, užlietoje mėnesienos, irgi nei judesio, nei garso.

– Tas mat ir yra, – pakartojo Ivanas Ivanyčius. – O argi tai, kad mes mieste gyvename tvankumoj, ankštumoj, rašome nereikalingus raštus, lošiame vintą, – argi tai ne futliaras? O kad mes praleidžiame visą gyvenimą tarp dykaduonių, bylininkų, kvailių, tuščių moterų, kalbam ir klausomės visokių niekų – ar tai ne futliaras? Va, jeigu norite, aš jums papasakosiu vieną labai pamokomą istoriją.

– Ne, jau metas miegoti, – tarė Burkinas. – Ligi rytojaus!

Abu įėjo į daržinę ir atsigulė ant šieno. Ir jau abu užsiklojo ir ėmė snausti, tik staiga pasigirdo lengvi žingsniai: tap, tap... Kažin kas vaikščiojo netoli daržinės; paėjęs kiek ir sustoja, o po valandėlės vėl: tap, tap... Šunys suurzgė.

– Tai Mavra vaikščioja, – tarė Burkinas.

Žingsniai nutilo.

– Matyti ir girdėti, kaip žmonės meluoja, – tarė Ivanas Ivanyčius, versdamasis ant kito šono, – ir tave vadina kvailiu dėl to, kad pakenti šitą melą; kentėti skriaudas, pažeminimus, nedrįsti atvirai pasakyti, kad tu esi dorųjų, laisvųjų žmonių pusėje, ir pačiam meluoti, šypsotis, ir vis dėl duonos kąsnio, dėl šilto kampo, dėl kokio nors tituliūkščio, kuris skatiko tevertas, – ne, ne, toliau taip gyventi negalima!

– Na, čia jau jūs iš kitos operos, Ivanai Ivanyčiau, – tarė mokytojas. – Mikime.

Ir po kokių dešimties minučių Burkinas jau miegojo. O Ivanas Ivanyčius vis vartaliojosi nuo vieno šono ant kito ir dūsavo, paskui atsikėlė, vėl išėjo laukan, ir, atsėdęs prie durų, užsirūkė pypkutę.

Iš rusų kalbos vertė Edvardas Viskanta